

Prefață:
Aplicabilitatea teologiei este viața mistică

*„Fericirea dumnezeiască curățește învățând,
luminează înălțând și desăvârșește îndumnezeind.”*

Sf. Dionisie Areopagitul

Avem în față un volum care ar putea fi foarte util celor dornici să crească duhovnicește; el conturează o optică sistematic-patristică asupra extazului mistic. Maxima intensitate a trăirilor duhovnicești în Ortodoxie se concentrează în ampla și fascinantă temă a „vederii lui Dumnezeu”, corelată conceptului de „extaz mistic”, termen polisemantic, beneficiind de nenumărate variante de sinonimizare: „răpire” (harpazein), „ieșire din sine spre transcendent”, epektază (tindere spre Dumnezeu, experiență intensă a dorului după El), „experiență deplină a harului”, „experiență a înt unericului supra-luminos”, „întâlnire personală cu Dumnezeu” etc.

Întreg periplul de cercetare academică al autorului ne pune în fața dilemei: cum se împacă experiența *theoptiei* cu neputința de a-L vedea pe Dumnezeu proclamată pe alocuri de Sfânta Scriptură (și cu *neapropierea* Lui?). Răspunsul final al autorului prezentei lucrări este convingător, bine argumentat; el ne conduce atât pe culoarul patristic (conform căruia „Persoana” teoptiei este Tatăl), cât și pe cel hristologic („Logosul” este Cel cu Care interacționăm), și pe cel ermeneutic-triadologic. Cercetarea ne convinge că

Isaia („...în anul morții regelui Ozia, am văzut pe Domnul stând” – Isaia 6,1) nu-L contrazice pe Hristos („Nimeni nu L-a văzut pe Tatăl; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Aceluia I s-a descoperit”), ci e în deplin acord cu Acesta.

Experiența avută în obiectiv de autorul prezentei lucrări are o importanță capitală pentru viața duhovnicească a fiecăruia dintre noi. Doar o astfel de experiență consolidează certitudinile credinței: credința nu trebuie să fie o stare de „presupunere că Dumnezeu există”, ci o stare de „simțire” a lui Dumnezeu; acesta este unul dintre obiectivele majore ale lucrării pastorale. Pentru a realiza acest parcurs, de la „presupunere” la „simțire”, e obligatorie o experiență de contact direct cu Divinul, de maximă intensitate. Așa că autorul nostru face o călătorie prin Sfânta Scriptură, prin operele Sfinților Părinți, prin experiența recentă a Bisericii și printre câteva mărturii din cultură pentru a inventaria și analiza experiențe relevante, din punct de vedere pastoral, de „extaz mistic”.

Întregul volum se situează comod pe tărâmul Teologiei Pastorale și în consonanță cu specificul colecției de carte „Pastoralia” de la Editura „Renașterea”, chiar dacă demonstrează foarte consistente vertebrări sistematice, biblice și chiar istorice (patristice). Cităm una dintre poziționările pastoraliste explicate ale autorului: „Un păstor adevărat de suflete nu transmite rețeta unor terapii spirituale, ci impune un ritm al renașterii duhovnicești. Pastorația nu înseamnă doar medicație, ci însuflețire eșalonată, grație unui «manual» de război duhovnicesc, unde spiritul combativ atestă sănătate sufletească. Un credincios «învins» este învins de propria-i ne-luptă, mai înainte de a fi învins de suferință, nedreptate, moarte”.

Pastorală Bisericii „urmărește să depășească simplistul schimb de amabilități morale între noi și Dum-

nezeu, urmărind să-l ducă pe credincios în intimitatea lui Dumnezeu, printre *prietenii Săi, până la sfârșit*... și nu există sfârșit. Continuă dinamicul autor: „Aspectele cultico-liturgice ale Bisericii s-au mai schimbat și poate se vor mai schimba, dar aspectul intern, intim, de cunoaștere nețărnută, a rămas”; „Depășirea continuă a cunoscutului atestă prospețimea relației în care mereu descoperi necunoscutul, nu ca pe o negare a altor afecte, ci ca pe o depășire a așteptărilor”.

Reflecțiile de înaltă ținută academică ale autorului sunt permanent finalizate cu poziționări concluzive parțiale bine situate în arealul pastoral pragmatic, tocmai pentru a satisface nevoia de concret a lectorilor avizi de îndrumări concrete în cotidianul confuz postmodern. Autorul propune simț critic în reluarea unor ambivalențe sau tensiuni în felul de a privi Ortodoxia: „Este, oare, mesalianismul (mișcare din Siria secolului al IV-lea care punea accent doar pe rugăciune, în detrimentul ascezei, Botezului, Euharistiei, Bisericii) reluat azi inconștient de anumite tendințe «spiritualizante» ale creștinismului răsăritean sau new-age-ist? Anumite discursuri teologizante pot fi tratate ca rezolvări inoportune ale înțelegerii duhului Evanghelic, întrucât manifestă sincretism și dublă măsură”.

Iată o reverberație de mare calibru cultural formulată de către tânărul autor, doctor în Teologie, la finalul capitoului al IV-lea: „Tensiunea social-ideologică a postmodernismului apasă dramatic pe umerii recunoașterii de sine, a regăsirii sinelui, în dialog cu alterități tot mai vocale. Partiturile existenței se acutizează și apar intervale existențiale tot mai greu de susținut. Fiecare își caută cheia de portativ care să întrețină propria compoziție, uitând de inspirația ce ne poate veni de la Teologia energiilor necreate. De ce să nu construim armonii pornind de la aceste considerații teologice, care pot stinge incendiul maniheis-

mului? Răspunsul definitiv la dihotomia dintre identitate și alteritate, de care e obsedat, fragmentat și derutat omul postmodern, ni-l poate oferi perspectiva palamită?

Prima „călătorie” investigativă o realizează candidatul prin Sfânta Scriptură, oprindu-se asupra momentului „Schimbării la Față”, pe care teologia bizantină îl leagă de tradiția isihastă a rugăciunii contemplative (și participarea luminii necreate).

Acest praznic și eveniment a devenit de-a lungul secolelor, punctul de întâlnire a trei întrebări esențiale pentru teologia, mistica și pastorală Bisericii (la care autorul dă un răspuns clarificator): (1) Cum să înțelegem și să trăim dubla afirmație că „nimeni, niciodată, nu L-a văzut pe Dumnezeu”, cu aceea că „oricine a văzut pe Fiul a văzut pe Tatăl”? (Ioan 1,18 și 14,9). (2) Ce este această „slavă” a lui Hristos Cel Schimbat la Față strălucind ca o lumină supra-pământească? (3) Cum a preschimbat Duhul Sfânt ochii trupești și duhovnicești ai omului îndumnezeit pentru a-i „performa”, a-i „abilita” să vadă această slavă?

Mesajul eshatologic al sărbătorii este înțeles nu doar în relație cu mântuirea oamenilor de astăzi, ci cu transfigurarea cosmosului. Iată de ce se înțelege poziționarea adversă a lui Grigore Palama față de Varlaam care susținea că lumina taborică este creată și inferioară inteligenței, că ar fi percepută cu ochii trupești, deci ar fi o lumină senzorială mult inferioară intelectului nostru.

Autorul prezentului volum tratează cu multă maturitate subiectul „vederii lui Dumnezeu” în condițiile în care vederea „Esenței” este proprie doar lui Dumnezeu. El spune: *Energia este aceea care concretizează esența unei ființe. Fiecare natură are propria ei energie. În Dumnezeu, energia nu este epuizabilă. Căci energia Lui este nehotărnicită.*

Autorul demonstrează o preocupare serioasă „de” și competențe „în” psihopatologie. Are „viziune clară a adâncului nesfârșit care separă Schimbarea la Față de

halucinație”. El concluzionează, citându-l pe Georges Habra: „Ochiul sufletesc curățit vede dincolo de orice fenomen supra-natural, adică dincolo de apariții, extaze, stigmate, transgresări, vede lumina și slava Schimbării la Față”. *Aceasta nu elimină răpirea la cer a lui Pavel (sau viziunea Maicii Domnului), dar aduce în teologia răsăriteană un arhetip al luminării.*

Lecturând volumul, vom putea conchide că cercetarea academică ce ne stă în față este foarte suculentă în conținut, ambițioasă în abordare, complexă în trimeri, mulțumitoare în rezultate, incitantă în liniile de cercetare pe care le lasă spre reflecție cititorului.

Statura științifică a unei cercetări academice de mare calibru este conferită – în mod obligatoriu, în lumea Teologiei – de adâncimea mistică a aserțiunilor prezente în lucrare. Noi înșirăm, în această Introducere, doar câteva segmente relevante din volum: „Metabolismul nostru duhovnicesc este oglinda staturii duhovnicești a duhovnicului nostru”; „supra-numele de «Noul Teolog» este un veritabil manifest al credinței autentice a Bisericii împotriva intelectualismului teologic”; „Dumnezeu este chiar supra-Lumină, iar lumina are un caracter personal”; „Părinții Bisericii îndeamnă la temperarea avântului mistic, invocând pericolul unor derapaje psihice, al înșelării, izbucniri de ego-centrism flamboiant, avându-i drept exponenți pe unii tineri aventurieri ascetici, dornici să străpungă limita naturalității credinței pentru a accede la ample viziuni fotonice”. „În adevărata rugăciune, omul face experiența consubstanțialității întregului neam omenesc”. „Suferința încreștinată (adică nu restrictivă, unilaterală) este cea care prilejuiește extinderea dimensiunilor conștiinței noastre și înrudirea a milioane de oameni”.

Prezentul volum este binevenit dacă privim lucrurile în contextul arhitecturii de ansamblu a cercetărilor

științifice din arealul Pastoralei; modul de tratare este unul minuțios, eșalonat, coerent, cursiv, exploatând la maxim bibliografia existentă, cu insistențe explicabile pe culoarul de limbă franceză. Limbajul folosit este unul special, maiestuos, pe alocuri metaforic, dar ponderat, trădând în autor un profesor de limba și literatura română de mare vocație. Pana mânăuită de el dă glas cu mare virtuozitate unor gânduri și trăiri de mare adâncime intelectuală și spirituală.

Autorul a reușit să coaguleze o impunătoare lucrare de sinteză, trecând de la forma neo-platonice a extazului elenistic reprezentat de Plotin în ale sale Enneade (caracterul individualist-elistic al misticii platonice fiind depășit de eclezialitatea misticii patristice), prin mărturisirea extatice ale iudeului Filon din Alexandria (care identifică patru tipuri de extaz: nebunia/melancolia, uimirea, pacea minții și posesiunea divină/frenezia).

Viața Sfântului Ioan Botezătorul nu cuprinde în mod necesar episoade extatice, chiar dacă unele voci reclamă că la Botezul Domnului, vocea auzită din Ceruri a declanșat o trăire mai mult sau mai puțin extatică; la fel, la Pogorârea Duhului Sfânt. Cazul Sf. Pavel iese de sub incidența patologiei și pentru simplul fapt că nu urmărește obsesiv și monopolizant să preia sau să reia episodul convertirii minunate. Nicolae Mladin consideră că cel înălțat „până la al treilea cer” este maximul extatic mărturisit biblic, devenit apoi un activ misionar al Evangheliei: „Marii mistici sunt și mari oameni de acțiune!”

Autorul se demonstrează a fi un atlet fin al mânăuirii bisturiului nuanțelor interpretative și de selecție a esențialului de dincolo de aparență. Sugestiv este episodul interpretării discursului lui Wayne G. Rollins, care a afirmat: Biblia este „povestea descoperirii lui Dumnezeu, în mintea conștientă a omului, prin inconștient...”

Proclamația de mare factură pastorală a autorului este: „Calea de acces la Dumnezeu nu este intelectualizarea Lui, ci experiența mistică și extatică”. El se opune simplificărilor forțate și injuste ale „developării” Revelației Divine, chiar dacă astăzi există un curent în act de acest gen, care validează experiența religioasă (individuală sau comunitară) doar psihologizând. Excesul pe acest traseu va activa chei de lectură care transformă vindecările celor demonizați în ședințe publice de logoterapie, iar cuvintele Mântuitorului, în abordări psihoterapeutice specializate. Unii consideră și glosolalia un limbaj al inconștientului. Autorul amendează tendința de a transpune sensibilitățile psihologice ale secolului nostru într-un discurs redactat cu instrumente estetice.

Autorul are un discurs teologic bine articulat și argumentat, cursiv și bine vertebrat științific, presărat cu lozinci pastorale concludive (rezumări constante, bine ritmate ale concluziilor); iată un exemplu: „Dumnezeu este în același timp neîmpărtășibil și împărtășibil”. O alta: „Aplicabilitatea teologiei este viața mistică!”; „Pastorală Bisericii trebuie să avertizeze împotriva oricăror super-intelectualizări sofisticate: un Dumnezeu abstract nu diferă mult de un Dumnezeu mort. Este înainte-mergătorul acestuia”.

O alta, asumând poziția lui Andrew Louth: „Pentru platonician, mistica se referă la retragerea și urcușul sufletului; pentru creștin, ea este răspunsul la coborârea și condescendența lui Dumnezeu în Întrupare”. Occidentul a ales soluția nefericită a unui Dumnezeu distant de lume, cu o Biserică condusă de un vicar (loctiitor al lui Hristos Cel absent), cu o mistică panteistă (Eckhart, Jacob Böhme), corelată unor sisteme filosofice care proclamă lumea aceasta ca ultimă realitate”. „Plinătatea unei delicatețe sfinte ne face preoți”. „Ierarhia garantează transcendența”.

Alte constatări ale cercetării au o profundă substanță pastorală: „Sf. Simeon nu învață că scopul final al înălțării duhovnicești este contemplarea luminii, ci întâlnirea cu Hristos. El nu a îndepărtat slujbele religioase ca mijloace exterioare de sfințire a omului, nici n-a disprețuit organizarea bisericească, ci a dat întâietate legăturii personale cu Dumnezeu. „De la Botez, Hristos e prezent în om, îndumnezeindu-l pe măsura iubirii sale.”; „Lacrimile pocăinței ne redau coordonatele luminii serafice; praxis-ul unei însănătoșiri complete presupune să-I pregătești loc lui Dumnezeu în intimitatea ta”.

„Conținutul teologic al operei Sf. Grigore Palama se rezumă la o perpetuă invitație la experiență: teologia energiilor necreate este axioma fundamentală a sistemului palamit, care, neaplicată, rămâne un simplu conflict exegetic între Est și Vest”, declasându-l pe Sf. Grigore Palama la statura „unui filosof ce a reactivat emanaționismul neo-platonic, în areal creștin”. Autorul constată urgența unei re-prioritizări dogmatice, considerând că epoca a-dogmatismului și a pragmatismului a luat sfârșit.

Consistența pastorală a temei cercetate, abordarea și implicațiile subiectului pentru Teologia Practică (în întregul ei), îi conferă prezentului volum o mare valoare și o consistență aparte. Perspectiva holistică asupra subiectului dezbătut – cu toate referirile concrete din cuprinsul tratării – subliniază relevanța interdisciplinară temeinică. Spre final, enumerăm doar câteva concepte foarte „suculente”, vehiculate de-a lungul cercetării: *bucurie eshatologică; folclor moralizator; relativism dictatorial; psihologism ascetic; alergie doctrinară; moralism searbăd; fanatism ascetic; violență emoțională; pietism a-dogmatic; subiectivism psihologic; latinizarea teologiei; colectivism tâmp etc.*

Îl felicităm pe autor și ne bucurăm foarte mult că – văzând lumina tiparului – reflecțiile profunde ale au-

Prefață

torului prezentului volum vor ajuta pe foarte mulți pe traseul apropierei de Dumnezeu și al încheșării unei vieți duhovnicești consistente, bine vertebrate mistic, având în orizont maxima împlinire interioară: extazul mistic.

Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Cristian Tia,
Directorul Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă
Cluj-Napoca